

Ćišinski – hrajne sceny za šulerjow

16. oktobra tutoho lěta spominamy na 100. posmjertniny Jakuba Barta-Ćišinskeho. Je to skladnosć za wučerjow, so we wučbje hłubšo ze žiwjenjom a skutkowanjom našeho klasikarja zaběrać. Wšelake formy su móžne, šulerjam wuznam basnika spřístupnić. „Hdže lěpje nawuknješ řeče hač na jewišću?“, je Ćišinski w svojim listowanju zwuraznił. Tuž podamy za šulsku potrebu sceniski material, kotryž předstaja žiwjenje a skutkowanje nawjetšeho serbskeho basnika w formje dźiwadźelenja.

Mjeztym zo powědar řeči, je w pozadku hudźba słyšeć, na płachće pokazuja so wobrazy wo ródny domje Ćišinskeho, wo klóštrje, wo hrodzišću, wo kraju podłu Klóšterskeje wody, potajkim městna džěcatstwa basnika.

Powědar: W krasnym dole klóštra Marijina hwězda, w Kukowje, je stała kolebka našeho njezapomniteho basnika-lyrikarja, dramatarja, wot powołanja duchowneho, našeho Jakuba Barta-Ćišinskeho. Tu je so 20. žnjeńca 1856 narodził. Kukowske hrodzišće, Klóšterska woda, lubozne Lipjo ze swojimi šumjacymi dubami, hdžež je jako hólčec za mjetelemi hanjał, na kwětkowym trawniku sedźał, mjez starymi štomami z towaršemi so honił abo snadź tež sam zamysleny po Kukowskim hrodzišću kročił – tole wšo běchu korjenje młodeho basnika. Na tutón raj zbóžneho džěcatstwa dopomina baseń „Lipjo“.

Nabožne žiwjenje małego Jakuba wjerćeše so dokoławokoło klóštra. Do klóšterskeje cyrkwy je jako džěco z maćerju kemši chodźił a hody k Božemu narodkej. Pobožna mać měješe nadźiju měc jónu syna za duchowneho. To bě hižo w džěcatstwje tež jeho předstawa.

1. scena – Ćišinski w Radworju před wotchadom do Šěrachowa

Ćišinski: *(Ćišinski běha po jstwě, so sydnje, zaso stanje, stupi k woknu.)* Ow hwězdy, njebjeske, čehodla dyrby do Šěrachowa, čehodla? *(Sydnje so za pisanske blido a pisa, potom čita wótře:)* Božemje, Serbja! Bož'mje lóžko zboža! Sylzy začěmnić mi woči hroža. *(stanje)* Dale so mi basnić njecha. Je mi ćežko so wot Radworja džělič. *(Do duri so zaklepa.)*

Ćišinski: Haj, dale.

Hanka: Budź chwaleny Jězus Chryst, knježe kapłano!

Ćišinski: Ach, Hanka, ty to sy. Što će hišće pócmje ke mni wjedže?

Hanka: Wodajće, knježe kapłano, njesu postrow wot nana a maćerje. *(Ma košik w ruce.)*

Ćišinski: To staj će při tajkej krutej zymje hišće won póstałoj?

Hanka: Mać wam něšto wot swinjořezanja sće. Njejsće tola popođnju na kofej přišoł.

Ćišinski: Ach, sće tola zawěsće dosć hosći měli.

Hanka: Haj, ale na Was, knježe kapłano, je mać čakała a by so wjeseliła, hdy byšće přišoł.

Ćišinski: Njeh mi to waša mać woda. Njemóžach přińć. *(Ćišinski sydnje so zaso za pisanske blido. Hanka so po jstwě rozhladuje, staji košik na stólc.)*

Hanka: Česćeny knježe kapłano, sće zaso wjele pisał? Směm zhonić, što sće zaso rjaneho zbasnił? Čitam doma rady, štož do nowin pisaće.

Ćišinski: *(čita z basnje Wosudny měsac III 134)*
A božemje dać dyrbjach serbskej zemi
tuž z jědom w duši, ze sylzu we woku.
Móc serbsku mi pak cuza njerozlemi,
a boži jandžel wosta mi po boku.

- Hanka: *(Dže k woknu.)* Smy doma tež wšitcy zrudni, zo dyrbiće woteńć. Ja bych najradšo tež Radwor wopuściła.
- Ćišinski: Nó, dokal by ty chcyła?
- Hanka: Bych rady w Drježdźanach při kralowskim dworje słužiła. Mać ma tam znatu. Zawěsće bych potom móhła jónu rjenje zdrascena do Kralowskeje dwórskeje opery hić a sej bohatych Drježdźanjanow wobhladać. Bych rady na rjanu hudźbu posluchała. W našej cyrkwi sym wosebje hody wot piščelow wobkuzłana.
- Ćišinski: Snadź změješ z Drježdźanami zbožo. Bože puće su wšelakore.
- Hanka: Knježe kapłano, něšto chcu Wam rady přeradzić. *(Dže k woknu, potom k durjam so přeswědčić, zo nchtó njeposka.)* Ale božedla, njeprajće to nikomu.
- Ćišinski: *(so směje)* Tu nchtó njeje a njestlucha.
- Hanka: Naša mać a naš nan Waše basnje a wšitko, štož pisaće, jara rady čitataj a sej Was jara česćitaj a so jara mjerzataj a swaritaj, zo dyrbiće Radwor wopuścić! *(mjelčišo)* Ale nětko je naš nan někotrych burow narěčał, zo měli Was křižerjo hódnje na puću do Chelna přewodžeć.
- Ćišinski: Praj wašim, zo Bóh wšitko zapłaći. Budu husto na was spominać.
- Hanka: Jeli dowoliće, bych Wam rady pisała.
- Ćišinski: To by rjenje było a bych so zwjeseli! Snadź bórze list wot tebjě z Drježdźan dóstanu.
- Hanka: Božemje, knježe kapłano. Jutře přińdu po sudobjo. *(Woteńdže.)*
- Ćišinski: *(Sydnje so za blido a pohlada najprjedy do košika.)* Njeksym tola wopušćeny. Wo tym dyrbju hnydom domoj napisać. *(Sydnje so a pisa.)*
- Kónc sceny*
- Powědar: *(Rěči na hudźbu.)* Ze Šerachowa bu Ćišinski do Drježdźan přesadźeny, hdžež skutkowaše wot 1888–1896. To běchu za njeho te najzbožowniše lěta. Tu znaješe Bjarnata Krawca a dr. Filipa Rězaka, tu běchu sylna serbska kolonija 1000 Serbow a tež druzy přeceljo-Słowjenjo – Češa, Polacy, Rusojo. Jako kapłan při Dwórskej cyrkwi džělaše na zběrce „Serbske zynki“ a zezna so z českej operowej spěwarku Terezu Saakowej. 21-lětna Saakowa spěwaše při Kralowskej dwórskej operje. Ćišinskemu a Krawcej so poradži, připóznatu spěwarku zdobyć za sobuskutkowanje w koncertach.

2. scena – Ćišinski pola Krawca w Drježdźanach

Zetkanje Ćišinskeho z młodej operowej spěwarku Terezu Saakowej pola Krawca w Drježdźanach. Saakowa bě přistajena při Kralowskej dwórskej operje. *(Krawc sedži za blidom, komponuje a zapisuje noty, hdyž so zaklepa a Ćišinski zastupi.)*

- Krawc: Luby přecelo, strowju će wutrobnje.
- Ćišinski: Wjeselu so, Bóh njech će škita. *(Wobjimataj so.)* Słyšach hižo wonka, zo sy pilny.
- Krawc: Džělam runje na jednej kompoziciji.
- Ćišinski: To je tola wuběrnje – snadź za młodu spěwarku, Bjarnato?
- Krawc: Čakaj, čakaj, mam džensa překwapjenku. *(Dže ke klawěrej, někotre tony zaklinča.)* Druhdy hižo njewěm, za koho komponuju.
- Ćišinski: Ale, ale, sy tola hižo při mnoho koncertach wulke wuspěchi měł.

- Krawc: Haj, ale Kocor a Fiedler staj žarliwaj na moje kompozicije.
- Ćišinski: Njehněwaj so! Druzy nas zaso podpěraja, kaž naš swěrný Michał Hórnik. Bjarnato, tu w Drježdžanach mamoj móžnosć, so wo koncerty postarać. Wěr mi, tu změjemoj dosć Serbow, kotřiž do koncertow přińdu. (*Zaklepa so, Krawc dže k durjam.*)
- Krawc: Witajće, luba mišterka spěwa, droha słowjanska přećelka a wuměłča!
- Saakowa: Česćeny mištrje Krawco, dosć tych komplimentow.
- Krawc: Směm Wam džensa předstajić mojeho lubeho přećela, našeho basnika Jakuba Barta?
- Saakowa: (*poda Ćišinskemu ruku*) Wjeselu so, zo směm zetkać wulkeho basnika a přećela knjeza Krawca. Sym hižo mnoho lubeho wo Wami, knježe, słyšała.
- Krawc: A kaž wěm, sće tež hižo jeho basnje čitała.
- Ćišinski: Wodajće, čescěna knježna, ale zawěsće sće tež něšto špatneho wo mni słyšała.
- Saakowa: Što bych móhła wot lubeho přećela mištra špatneho wo jeho přećelu słyšeć?
- Ćišinski: Tež ja sym zbožowny, Was, čescěna spěwarka, tu wosobinsce pola mojeho lubeho přećela zeznać. Widžach Was hižo někotre razy na jewišću a móžu Wam jenož gratulować.
- Krawc: Prošu, chcemy so posydnyc. Jeli dowoliće, chcemy nětko tróšku podžělać a so do idejow za koncertowanje podać.
- Ćišinski: Dokelž sće tajka wuběrna spěwarka a Słowjanka, smój sej z knjezom Krawcom mysliloj a móžemoj sej předstajić – jeli sće přezjedna –, zo z namaj někotre koncerty w Drježdžanach a w Budyšinje sobu wuhotujeće, snadź tež w Lipsku.
- Saakowa: To mje wulce česći.
- Krawc: Ja bych někotre wumělske spěwy wupytał.
- Saakowa: Njewěm, hač bych słowa prawje wurjekowała.
- Krawc: Jeli dowoliće, to ja abo naš wysokočesćeny basnik z Wami nazwučujemoj.
- Saakowa: W léće 1889, kaž sym słyšała, je tež Wettinski jubilej.
- Krawc: Haj, Wettinska dynastija budže 800 lět.
- Saakowa: Wěm, zo změju tež w operje wustupy. Ale chcu so prócować, tež pola Serbow-Łužičanow koncertować móć.
- Ćišinski: Čescěna knježna, wulce naju zwjeseliće.
- Saakowa: Mištrje Krawco, rady bych sej partitury, jeli maće je k rukomaj, sobu wzała. Wodajće, zo Was nětko wopušću, ale mam w operje probu. Bórze so widžimy. (*Dže hižo k garderobje.*)
- Krawc: Dam Wam někotre noty sobu a wjeselu so hižo na naše zhromadne skutkowanje.
- Ćišinski: Je mje wulce zwjeseliło, zo chceće z namaj džělać.
- Saakowa: Wjeselu so tež na to. (*Woteńdze.*)
- Ćišinski: Bjarnato, tutej kralowskej spěwarce chcu wěnować swoju zběrku „Přiroda a wutroba“. Z dziwadźelenjom smój jako studentaj dosć wušparanjow měloj. Nětko dajmoj so do koncertowanja z mojimi tekstami a twojej hudźbu.
- Krawc: Bóh dał, zo tomu tak budže.
- Kónc sceny*

3. scena – W Pančicach-Kukowje na wuměniku

- Čišinski: *(Čišinski sedži w křesle a čita, jako so zaklepa.)*
Bjarnato, mój luby přecelo, što wjedže će při tutym wichorojnym wjedrje ke mni?
Njejsy mi napisał, zo mje wopytaš. Kak sy tu dóšo?
(Wobjimataj so.)
- Krawc: *(wotpožži plašč a klobuk)* Zetkał sym w Budyšinje Chróšćan korčmarja Wjenku.
Woprašach so, hač mje hač do Chróscic sobu wozmje.
- Čišinski: Z Wjenku sym někotre razy sobu jět, hdyž běch student w Praze. Praskim studentam napřečo bě wón wulkomyslny.
- Krawc: *(rozhladuje so)* Jakubje, lubi so či tu na wotpočinku?
- Čišinski: Luby přecelo, hdyž mi njeby mój wuj, Wotrowski farar Herman, husćišo pjenjezy požčił a darił, bych hižo prjedy na wuměnk šoł. *(Wobaj wokomik mjelčítaj.)* Bjarnato, wočiń chwilk wukno, potom slyšiš džensa při wichorje šumjenje Klóšterskeje wody.
- Krawc: To je kaž hudźba.
- Čišinski: To běše mój rjany raj džěcatstwa – Klóšterska woda, Lipjo ze starymi wulkimi dubami.
- Krawc: *(hlada z woknom)* Ale maš tež dosć sylne klóšterske murje před wočomaj.
- Čišinski: Tute ani sylny wichor powalić njemóže. *(womjelknje)*
Ale mje tež nic! – Druhdy nóżkju do Wotrowa. Hdys a hdys dđeržu tam Božu mšu.
Puć mje stajnje na džěcatstwo a studentski čas dopomina. Kak husto je mi kmótr w nuzy wupomhał. Džensa sym jemu hišće džakowny a so za njeho modlu.
- Krawc: Tež mi je hižo wupomhał.
Jakubje, na čim runje džělaš? Sym čitał, zo su Radworčenjo z wulkim wuspěchom twoju hru „Na hrodzišću“ zahráli.
- Čišinski: Mnozy su mi gratulowali. Bóh dawa mi stajnje zaso wjeselo při basnjenju. Z pońej paru džělam na časowych sonetach. *(Stanje, dže k woknu.)* Bjarnato, myslu husto na sonety „Přiroda a wutroba“, na rjany Drježdžanski čas, na koncerty z krasnym hłosom Saakoweje. *(Wobaj mjelčítaj.)*
(raznje) W časowych sonetach chcu najbolostniše strony našeho serbskeho žiwjenja rozrisać. Budu je bórže w časopisu „Łužica“ wozjewić. Zběrku pomjenuju „Wysk a stysk“.
- Krawc: Jakubje, sy mi pisał wo zrudnych wobstejnosćach w našich šulach a wo zadđerženju někotrych ewangelskich wučerjow.
- Čišinski: Dyrbimy na kóždy pad konferencu po přikładze Swobodneho zjednoćenstwa katolskich wučerjow serbskeje Łužicy zwołać.
(Běha po jstwě.)
- Krawc: Jakubje, hdyž sy wosrjedź Serbow žiwy a husto w towarstwach přednošuješ, najskerje hakle widžiš, kelko džěla hišće na nas čaka.
- Čišinski: Nó wězo, ale mamy z džělom chwatać, zo njeby było za našu rěč a za naše traće přepozdže. Naši zdžěłani Serbja su wjele zapasli a skepsali!
- Krawc: Sym zbožowny, zo w šulach moje serbske spěwy spěwaja a tež twoje basnje a nastawki čitaja. Wěm to wot Mikławša Hajny. Z džakownosću husćišo na njeho myslu a na spěwarski swjedžen, kotryž je wón 28. nowembra 1902 w Sernjanach ze swojim Ralbičanskim spěwarskim towarstwom „Lilija“ wuhotował.

- Ćišinski: Haj, čini tež wjele za šule. Chcu pak tež kapłana Mikławša Andrickeho namoŕwjeć, zo by so jako redaktor wo to postarał, zo w Nowinach a Posole wozjewja, kak ma so w šuli serbsce wučić.
- Krawc: Na zjawnej zhromadźiznje w Budestecach je něchtó ludźi namoŕwjał, zo dyrbja so hóršić, jeli so w šuli prawje serbsce njewuči. (*stanje*)
- Ćišinski: To je wulkotnje. Dyrbimy wjesny lud na zakonske prawa w šuli a zjawnosći skedźbnić. (*Ćišinski woteńdže do kuchnje, přinjese kofej a šalce, wobaj so sydnjetaj.*)
- Krawc: Hdyž wo džěło a Serbstwo dže, sy zaso tón stary. (*Wobaj so smějetaj.*) Wjeselu so, zo přijědžeš tež na zjězd serbskich přecelow do Drježdźan.
- Ćišinski: Jeli budu Bóh dał strowy, přijědu. Naš luby Arnošt Muka swjeći bórze swoje abrahaminy. Přijědžeš ty tež?
- Krawc: Hdyž změju chwile a doma je wšitko z džěćimi w porjadku, sej to zarjaduju. Muka njesprócniwje džěła a pomha.
- Ćišinski: Haj, džěła jara, jara wjele. Bjez Muki njebych móhl žane moje zběrki wudawać. Je w poslednim času často chorowaty. Nadźijam so, zo budže k wotewrjenju Serbskeho domu zaso cyle strowy. (*Na płachće je Serbski dom widźeć.*)
- Krawc: Jakubje, wjeselu so na swjedźenski koncert, hdyž zaspěwa so přeni raz „Smjertnica“ lubeho Pilka. Změju tam cyłkowny nawod chóra, solistow a orchestra. Nadźijomnje a Bóh dał wšitko derje poběži a nihtó njeschori. (*Hlada na časnik.*) Luby přecelo, čas chwata, dyrbimoj so rozžohnować. Rady bych hišće dlěje z tobu kaž w starych časach bjesadował. (*Krawc stanje, wza płašč.*)
- Ćišinski: Wostań strowy, njech Bóh tebje a twojich lubyh škita. Džěłaj dale za naš lud. Tež ja so zaso do džěła podam. Za powitanje krala Friedricha Awgusta chce naš luby Muka měć wote mnje kralowsku hymnu.
- Krawc: Na tak wjele wjesela. (*So wobjimujetaj.*)
- Ćišinski: Kaž sym słyšał, pojedže kral 29. meje wot Kamjenca přez Klóštr na Chróscicy, Łušč, Njeswaćidło přez Radworske dwórnišćo do Budyšina.
- Krawc: Tute lěto 1904 zańdže do stawiznow. Na zasowidženje.
- Ćišinski: Dži z Bohom.
Kónc sceny